

HỘI THI TÌM HIỂU GIÁ TRỊ VĂN HÓA – LỊCH SỬ ĐỒNG NAI 2012

Câu hỏi:

“Trong các di tích lịch sử văn hóa cấp quốc gia ở tỉnh Đồng Nai mà bạn đã đến tham quan, hãy trình bày cảm nghĩ về giá trị lịch sử - văn hoá của di tích mà bạn tâm đắc nhất; nêu ý kiến góp ý, kiến nghị về việc giữ gìn, phát huy giá trị của di tích ấy trong quá trình xây dựng và phát triển tỉnh Đồng Nai văn minh, giàu đẹp”.

LỜI MỞ ĐẦU

Ai cũng biết Nhơn Trạch là thành phố mới, năng động trong tương lai, là cửa ngõ phát triển rộng ra phía Tây Nam thành phố Hồ Chí Minh... nhưng ít ai biết được, Nhơn Trạch là quê hương anh hùng trong thời kỳ chống Mỹ cứu nước, nơi trú chân của Trung đoàn 10 Rừng Sác anh hùng, từng đánh cho quân thù những trận thất điên bát đảo, mà tiếng tăm vang dội khắp năm châu.

Làm việc tại Đồng Nai đã lâu, nhưng số lần về ghé thăm Nhơn Trạch của tôi đếm không hết trên 10 đầu ngón tay. Đa phần trong đó là những chuyến đi vội vã phục vụ cho công việc. Vốn không phải vô tâm, nhưng trong dòng xoáy của cuộc sống gấp gáp và hạn chế của thời gian, tôi không có nhiều điều kiện để thăm thú, tìm hiểu cuộc sống, cũng như con người nơi đây. Cũng chính vì vậy, tôi thường không thu nhận được gì nhiều ngoài những kết quả có chủ đích từ trước.

Bài viết dưới đây được tôi viết lại nhân một dịp tình cờ trong chuyến công tác ngắn ngủi ghé thăm địa đạo Nhơn Trạch. Tâm đắc với những gì mình thu gặt được, tôi quyết định chọn đây chính là đề tài tham dự hội thi “Tìm hiểu giá trị văn hóa, lịch sử Đồng Nai” năm nay. Và cũng bởi vì, nếu không viết, thì tôi đã mắc một thiếu sót lớn đối với chính bản thân mình, nhất là thời gian để chiêm nghiệm lại bản thân, những giá trị mà qua mỗi bài học lịch sử tôi học được là dịp để tôi soi rọi lại chính mình, sống và học tập, lao động cho xứng đáng với những gì mà thế hệ trước đã dày công vun đắp.

Trong bài, tôi không chia nội dung thành chương, mục logic theo cách viết thông thường mà để câu chữ chạy theo dòng chảy cảm xúc khi tìm hiểu về nơi đây. Bài viết cũng chính là suy tư của thế hệ trẻ như tôi khi đặt chân lên vùng đất anh hùng, một thời từng oằn mình hứng chịu đạn bom quân thù – Chiến khu Phước An.

Đôi nét sơ lược về vùng đất Nhơn Trạch

Quận Nhơn Trạch được chính quyền Mỹ - Diệm thành lập ngày 9 tháng 9 năm 1960 theo Nghị định của số 858 - NV trên cơ sở tách 13 xã ven tỉnh lộ 17 và 19 thuộc huyện Long Thành trước đây. Cùng với việc lập quận Nhơn Trạch là việc lập "Khu trù mật Hang Nai" để chia cắt lực lượng cách mạng ở khu Lòng Chảo.

Thực ra, cộng đồng cư dân trên địa bàn Nhơn Trạch được hình thành từ buổi đầu khai phá. Trước năm 1960 thuộc huyện Long Thành. Theo Gia Định Thành thông chí, thời điểm 1820, tổng Thành Tuy mới đặt gồm 29 thôn làng trong đó có các thôn làng của Nhơn Trạch. Theo địa bạ (1836), tổng Thành Tuy chia 2: Thành Tuy Thượng và Thành Tuy Hạ, phần lớn địa bàn Nhơn Trạch thuộc Thành Tuy Hạ. Đến năm 1878, tổng Thành Tuy Hạ có 11 làng gồm: An Phú, Long Hiệu, Lương Thiện, Mỹ Hội, Phú Mỹ, Phước An, Phước Khánh, Phước Thạnh, Phước Lương, Phước Lý, Tân Tường. Năm 1901, tổng Thành Tuy Hạ có 19 làng, xã, thêm các tên làng, xã: Tân Lương, Mĩ Khoan, Mỹ Hội, An Phú, Bình Quới, Long Điền, Phước Kiển, Phước Lai, Phước Long.

Tháng 10 năm 1966 đến tháng 10 năm 1972, Long Thành và Nhơn Trạch sát nhập thành huyện Long Thành. Tháng 10 năm 1972, tách thành 2 huyện Long Thành và Nhơn Trạch. Năm 1976 Nhà nước cách mạng nhập Nhơn Trạch, Long Thành thành huyện Long Thành, đến năm 1994 lại chia huyện Long Thành thành 2: Huyện Nhơn Trạch và huyện Long Thành. Hiện huyện Nhơn Trạch có 12 xã: Trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ cứu nước, quân dân Nhơn Trạch - Long Thành đấu tranh kiên cường; các địa danh: Chiến khu Rừng Sác, chiến khu Phước An, Lòng Chảo, Vũng Gấm, Đồng Tranh - Thiêng Liêng... gắn liền với các trang sử oanh liệt của nước nhà. Thành tích kháng chiến được Nhà nước ghi nhận rất vẻ vang: 80 mẹ được Nhà nước phong tặng danh hiệu Bà mẹ Việt Nam anh hùng, nhiều nhất trong tỉnh; 5 đơn vị được tuyên dương danh hiệu Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân: (1. Đội dân quân

du kích xã Phước An (06/11/1978); 2. Nhân dân và lực lượng vũ trang xã Phú Hữu (20/12/1994) ; 3. Đội quân du kích xã Phú Hội (06/11/1978), 4. Nhân dân và lực lượng vũ trang xã Long Thọ (29/01/1996); 5. Nhân dân và lực lượng vũ trang huyện Nhơn Trạch (29/01/1996), xã Phước Khánh (08/04/2000), xã Long Tân (08/04/2000), xã Phú Đông (08/04/2000) ; chiến sĩ được tuyên dương Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân: Nguyễn Quyết Chiến, Dương Văn Thì, Nguyễn Văn Quang.

Xứ Nhơn Trạch có hệ sinh thái rừng giồng và rừng sác, nước ngọt và nước lợ, giàu sản vật, nổi tiếng thời xưa. Cau, lúa Đồng Môn là sản vật đi tứ xứ. Trái cây miệt vườn Nhơn Trạch như có hương vị khó quên; "nước Mạch Bà, trà Phú Hội" quen thuộc với nhiều người, đặc biệt là đặc sản cá, tôm, cua, ốc vùng nước lợ ít nơi nào ngon bằng. Rạch Thiêng Liêng, Đồng Tranh, Ngã Bảy ghi dấu các trận thủy chiến từ thời Nguyễn Huệ đánh Nguyễn Ánh đến thời quân dân Biên Hòa tổ chức chống Pháp đánh chìm nhiều tàu chiến của Mỹ. Dòng sông Đồng Nai, đoạn nào trên địa bàn Nhơn Trạch cũng ghi dấu chiến công vẻ vang và hy sinh lớn lao của quân dân cách mạng, đặc biệt là chiến sĩ đặc công Rừng Sác. Địa đạo Phước An, địa đạo Phú Hội còn trong lòng đất là di sản chứng minh những kỳ công kháng chiến của địa phương; đình Phú Mỹ với 3 bức hoành phi mở đầu bằng tên gọi Hồ Chí Minh ngang nhiên trước mặt địch thể hiện lòng dân với Bác Hồ là tài sản văn hóa quốc gia đã được công nhận. Các di tích kiến trúc cổ xưa như Chùa Ông ở Phước Thiện cùng với các nếp sống cổ truyền như nghề làm giá Phước Thọ, Phước Long, nghề bún Phước Lai... Đều là tài sản văn hóa quý báu còn được lưu dấu ở Nhơn Trạch.

*** Về thăm Nhơn Trạch**

Tôi không sinh ra và lớn lên ở Đồng Nai nhưng lại chọn nơi đây làm nơi lập nghiệp. Đất lành chim đậu, Đồng Nai trong tôi là một cuộc sống mới với môi trường làm việc năng động nhưng thoải mái, một cuộc sống không quá xô bồ cũng không hề tĩnh lặng, nơi đây vừa đủ điều kiện để tôi có thể kiến tạo một tương lai lâu dài, tươi sáng. Và rồi chính sự gắn bó lâu dài với mảnh đất nơi mình sinh sống, làm việc, mỗi trải nghiệm trong những khoảnh khắc khác nhau thúc giục tôi tìm hiểu thêm nhiều điều về Đồng Nai – Quê hương thứ 2 của những người con xa xứ.

Do đặc thù công việc, tôi có điều kiện đi đến nhiều địa phương trong tỉnh, cả mỗi chuyến đi đều đọng lại trong tôi ít nhiều những cảm xúc khó quên.

Chọn đề tài liên quan đến địa đạo Nhơn Trạch để phục vụ cho công tác tuyên truyền về ngày 30/4;1/5, ngày 23/4/2012, tôi về thăm Nhơn Trạch với mục đích tìm tư liệu cho bài viết.

Bỏ lại sau lưng những ồn ào của phố thị đông đúc, guồng quay với công việc luôn chực chờ, tôi về Nhơn Trạch phương với tâm lý vừa đi làm việc cũng là vừa thực hiện một chuyến du lịch bụi nhẹ nhàng với tâm trạng thoải mái. Mất khoảng 45 phút xe máy, khu đô thị mới Nhơn Trạch cũng hiện ra, chào đón người khách lạ. Theo hướng dẫn ngắn gọn của người dân hai bên đường, tôi rẽ vào Khu công nghiệp Nhơn Trạch, thẳng tiến về xã Phước An. Con đường vào xã là đường lộ xuyên ngang khu công nghiệp trải nhựa thẳng tắp và đẹp đến ngỡ ngàng.

Lần dò hỏi đường rồi Khu di tích địa đạo Nhơn Trạch cũng hiện ra trước mắt. Địa đạo Nhơn Trạch (Căn cứ Huyện ủy), nằm đối diện với Đền thờ liệt sĩ Rừng Sác, ngăn nhau bằng một con đường trải nhựa nhỏ với khoảng cách chỉ vài

bước chân. Nhà thờ nằm yên tĩnh trong không gian bao quanh là cây xanh, thoáng và đẹp như một công viên nhỏ. Nơi đây đang thờ cúng hơn 2.300 liệt sĩ huyện Nhơn Trạch, trong đó có 860 chiến sĩ rừng Sác đã hi sinh anh dũng trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ.

Công trình Đền thờ Liệt sĩ huyện Nhơn Trạch được khởi công xây dựng vào ngày 10/11/1998 và khánh thành đi vào hoạt động vào ngày 1/9/1999 nhân dịp kỷ niệm 5 năm tái thành lập huyện Nhơn Trạch. Công trình là một quần thể gồm: Cổng Tam quan, Nhà văn Bia, Tượng đài chiến sỹ đặc công Rừng Sác, Đền thờ, hội trường và hoa viên cây cảnh nằm trên diện tích 20.000m².

Cổng Tam quan mang sắc màu cổ kính phương Đông. Tiếp đến là nhà văn Bia nội dung về quá trình đấu tranh, khai phá chống chọi với thiên nhiên; quá trình đấu tranh cách mạng đầy gian lao thử thách của nhân dân và các anh hùng liệt sĩ trên vùng đất Nhơn Trạch thân yêu. Trong hoa viên có Tượng đài chiến sỹ đặc công Rừng Sác cao 9m trên mặt hồ nước rộng 825m². Mặt hồ tượng trưng cho vùng sông nước Lòng Tàu – Rừng Sác (nơi đứng chân của Trung đoàn 10 đặc công). Tượng đài là hình ảnh các chiến sỹ đặc công thủy ôm bịch phá hiên ngang trước gió xuất kích. Tham gia chiến đấu trên chiến trường Rừng Sác, Đoàn 10 có 100 cán bộ, chiến sỹ đã hy sinh mà trong đó hơn 500 liệt sỹ đến nay vẫn chưa tìm thấy hài cốt.

Khu vực trung tâm là Đền thờ được thiết kế khá quy mô bằng bê tông cốt thép vừa truyền thống, vừa hiện đại. Trong đền, chính giữa đặt bàn thờ Tổ quốc, Tượng Bác Hồ trang trọng được làm bằng chất liệu đồng đen. Hai bên chánh điện là các bảng đá hoa cương khắc tên quý Mẹ Việt Nam anh hùng của huyện và hơn 2.000 liệt sỹ từ 21 tỉnh, thành trong cả nước đã anh dũng hy sinh trên mảnh đất Nhơn Trạch.

Từ ngày khánh thánh đến nay, Đền thờ đã vinh dự được đón tiếp nhiều đồng chí lãnh đạo cấp cao của Đảng, Nhà nước, các đoàn khách Quốc tế và các tầng lớp nhân dân trong cả nước đến viếng, tham quan.

Đền thờ Liệt sĩ là một biểu tượng sáng ngời của truyền thống cách mạng vẻ vang và tấm lòng son sắt thủy chung của quê hương Nhơn Trạch anh hùng. Cùng với di tích lịch sử - văn hóa Địa đạo Nhơn Trạch, Đền thờ Liệt sĩ là nơi để giáo dục truyền thống cách mạng cho đời sau và là một địa điểm tham quan lý tưởng.

Thấp nén nhang thơm tưởng niệm các anh hùng liệt sĩ đã ngã xuống cho bình yên hôm nay, tôi bồi hồi xúc động. Trên tường nhà thờ, ốp kín danh sách các liệt sĩ đã sống, chiến đấu và hi sinh tại Nhơn Trạch, Tên, tuổi của các anh được trân trọng khắc ghi lên tường đền thờ để con cháu ngày sau có thể đến viếng thăm, hương khói.

Dưới sự hướng dẫn của Ban quản lý Di tích, tôi được gặp chị Thiết - thuyết minh viên của Ban Quản lý Di tích và Danh thắng huyện. Đón tôi với nụ cười tươi, chị nhiệt tình như vừa gặp lại người bạn cũ. Vừa hướng dẫn tôi đến nhà truyền thống, trưng bày các tư liệu lịch sử liên quan đến quá trình chiến đấu chống Mỹ của Nhơn Trạch, chị Thiết vừa tranh thủ tóm lược về địa đạo để tôi nắm bắt một số thông tin cơ bản.

Địa đạo Nhơn Trạch là một trong những địa đạo khá nổi tiếng của Đồng Nai được xây dựng trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ cứu nước, thuộc xã Phước An, huyện Nhơn Trạch. Từ địa đạo này, quân và dân Nhơn Trạch đã anh hùng chống trả, bẻ gãy nhiều cuộc càn của địch, đồng thời là nơi xuất phát tấn công san bằng 5 đồn: Phước Thọ, Phú Hội, Phước Khánh, Phước Lý, ông Kèo. Đây là một bước chuyển từ kiến trúc hầm bí mật sang kiến trúc địa đạo kiên cố.

Cũng từ địa đạo này, trong thời kỳ 1965-1970, quân và dân Nhơn Trạch đã bẻ gãy và đẩy lùi nhiều cuộc càn lớn, tiêu diệt hàng trăm tên địch và hàng trăm xe tăng, xe ủi của địch đã làm nên những chiến thắng vang dội trong cuộc chiến chống kẻ thù xâm lược.

Địa đạo Nhơn Trạch là biểu hiện của sự sáng tạo, là một kỳ tích thể hiện ý chí quyết thắng của những con người trung kiên, sẵn sàng xả thân cho độc lập, tự do của đất nước. Chính vì những giá trị đó, nó đã được Bộ Văn hóa – Thông tin (nay là Bộ Văn hóa – Thể thao và Du lịch) xếp hạng di tích cấp quốc gia theo Quyết định số 04/2001/QĐ-BVHTT ngày 19/01/2001.

Nhằm giúp tôi có cái nhìn hệ thống hơn về Nhơn Trạch những ngày còn kháng chiến, chị Thiết đề nghị tôi nên tham quan nhà trưng bày trước. Theo như lịch trình thông thường, đây sẽ là nơi mà khách tham quan được hướng dẫn viên trang bị những kiến thức lịch sử liên quan trước khi tổ chức xuống thăm địa đạo. Bởi nếu chỉ chui xuống hầm địa đạo không, khách tham quan không thể nào hiểu hết những giá trị lịch sử, cách mạng mà công trình này đóng góp cho quê hương Nhơn Trạch.

Nhà truyền thống hiện đang lưu giữ và trưng bày hơn 300 hiện vật khác nhau của các chiến sĩ đã từng sống, chiến đấu và hi sinh tại Nhơn Trạch. Không gian nhà truyền thống được chia làm 3 mảng chính, liên hoàn với nhau, giáp một vòng tròn gồm: mô hình tái dựng lại công cuộc đào địa đạo ngày trước và hệ thống hóa phần lớn các cột mốc cũng như những sự kiện quan trọng về cuộc kháng chiến chống Mỹ của quân và dân Nhơn Trạch; lịch sử hình thành và những cuộc chống càn Mỹ - Ngụy của Tiểu đoàn anh hùng 240; cuối cùng là mô hình cùng tư liệu lịch sử về Trung đoàn 10 đặc công rừng Sác.

Chỉ tay lên bản đồ ranh giới huyện hoàn thành từ năm 1969, chị Thiết chậm rãi kể về Nhơn Trạch những ngày tháng anh dũng đấu tranh chống Mỹ, mà trên bước chân tôi đang đứng đã từng một thời là đất lửa.

Lần theo dòng chảy mạch lạc của một thuyết minh viên di tích, những tư liệu lịch sử như cuốn phim tư liệu cuộn chảy trong đầu tôi, đưa tôi trở lại với những ngày tháng hào hùng xa xưa của quân và dân Nhơn Trạch.

*** Địa đạo Nhơn Trạch, chứng tích lịch sử một thời**

Sơ đồ bố trí hệ thống địa đạo ngầm dưới Căn cứ Huyện ủy Nhơn Trạch

Đầu năm 1961, theo yêu cầu nhiệm vụ chiến trường miền Nam, tỉnh Biên Hòa quyết định tách huyện Long Thành làm 2 huyện Long Thành và Nhơn Trạch. Tháng 12/1962, đồng chí Nguyễn Văn Thông được bổ nhiệm làm bí thư huyện Nhơn Trạch. Căn cứ Huyện ủy đứng chân ở rừng Lòng Chảo – trên khu vực địa đạo ngày nay. Rừng Lòng Chảo tọa lạc tại xã Phước An, huyện Nhơn Trạch, có chiều ngang 8km, chiều dài 13km, nằm lọt giữa hai trục đường giao thông quan trọng là lộ 17 và lộ 19. Do vị trí và tính chất chiến lược của khu rừng Lòng Chảo nên trong 2 cuộc kháng chiến chống Pháp và Mỹ, Huyện ủy Nhơn Trạch đều chọn khu rừng Lòng Chảo làm căn cứ cách mạng để lãnh đạo nhân dân hoàn thành nhiệm vụ của Đảng giao, góp phần cùng quân dân của cả nước đánh đuổi giặc ngoại xâm, giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước.

Tháng 2 năm 1962, trong cuộc họp của Ban thường vụ Huyện ủy, sau khi đánh giá tình hình của địch và ta đã có chủ trương phát triển từ hầm bí mật thành địa đạo trong lòng đất để vừa trú ẩn, vừa đánh địch và khi cần sẽ thoát khỏi chỗ nguy hiểm đến một nơi khác an toàn.

Mô hình tái hiện lại công cuộc đào địa đạo

Cuối cùng đã đi đến thống nhất chọn địa điểm có tọa độ $106^{\circ}56'25''$ vĩ tuyến Đông và $10^{\circ}40'45''$ vĩ tuyến đến Bắc thuộc thửa 81-82 và 12-13 trên bản đồ địa chính huyện để làm địa đạo vì đây là vùng có nhiều tre rừng lẫn với nhiều cây lớn. Tre là thể tốt cho ta, nhưng lại bất lợi cho địch khi tác chiến. Rễ tre đan bện với nhau dưới mặt đất, pháo bom của địch khó phá được sâu. Địa đạo ít bị sạt lở, dễ làm lỗ thông hơi và ngách bí mật. Vùng có nhiều cây cao, máy bay địch khó phát hiện được ta. Hơn nữa, chọn tọa độ trên thì Huyện ủy sẽ ở gần với căn cứ Huyện đội và xã điểm Phước An khi tác chiến sẽ thuận lợi, hỗ trợ cho nhau. Sau khi họp bàn, Ban thường vụ Huyện ủy đi đến quyết định giao cho đồng chí Nguyễn Văn Thông – Bí thư Huyện ủy chịu trách nhiệm nghiên cứu, chuẩn bị và triển khai việc đào địa đạo.

Dẫn tôi tham quan mô hình tái dựng lại công việc đào địa đạo bí mật ngày ấy trong nhà trưng bày chị Thiết nói tiếp: Trong tình hình chiến trận khàn trương, dưới mưa bom, bão đạn của kẻ thù ngày đêm máy bay vùn vủ, dưới mặt đất, từng đoàn xe ủi của Mỹ - Ngụy với quyết tâm san bằng rừng Lòng Chảo để triệt phá cơ quan đầu não của Huyện ủy thế nhưng địa đạo vẫn được khởi công vào ngày 19-12-1962.

Đất moi lên đem rải đều ở trên mặt đất và trồng những vòng cỏ lớn để xóa mọi dấu vết

Đội đào địa đạo được chia làm 6 tổ thay phiên nhau đào vào ban đêm, lấy dây leo năng đan thành ki và dùng cuốc, xẻng để đào và xúc đất. Đất moi lên đem rải đều ở trên mặt đất và xung quanh sau đó đánh những vòng cỏ lớn ở nơi khác về trồng lên hoặc lấy lá khô phủ lên trên để xóa mọi dấu vết. Một đêm, đội đào địa đạo đào trung bình từ 10-15m đường địa đạo. Trong thời gian từ tháng 5/1962 đến cuối năm 1963 vừa làm nhiệm vụ canh phòng bọn biệt kích thám báo vào khu vực căn cứ, vừa chiến đấu vừa vận chuyển lương thực đội đã đào được 1.5km đường địa đạo, có khả năng chứa được từ 300 đến 500 người. Từ năm

1963, việc đào địa đạo tạm ngưng để làm lán trại cho cơ quan Huyện uỷ làm việc trên mặt đất.

Bên trong địa đạo đã được phục dựng

Địa đạo Nhơn Trạch nằm dưới lòng đất, độ sâu từ 5-7m, độ dày đất trên nóc từ 3m-5m tùy địa hình trên mặt đất và được chống đỡ với những cây rừng chắc chắn xếp ngang qua đường xương sống địa đạo, có kích thước cao từ 1,6m đến 1,8 m, rộng từ 1m đến 1,2m tùy từng đoạn, có chỗ phải bò mới qua được. Đây là độ cao và rộng rất phù hợp cho sự di chuyển của người Việt Nam nhưng lại bất lợi đối với bọn Mỹ. Đường địa đạo được bố trí dạng zíc zắc, từ đường xương sống có nhiều ngách rẽ sang hai bên. Ở điểm chính giữa mỗi đoạn địa đạo có ngách lên mặt đất và có lỗ thông hơi hình phễu. Trong đường địa đạo, có một số ngăn bí mật, có nắp bằng gỗ, ngoài ngụy trang bằng đất dày kín. Độ dày của ngăn là 1m. Ở giữa vách được khoét 1 lỗ tròn có đường kính vừa đủ 1 người chui qua với mục đích hạn chế thiệt hại khi bị địch phát hiện, tấn công bào địa đạo. Nếu bị phát hiện, ta chỉ việc lấp lại lỗ ở cách ngăn bí mật sau đó chuyển qua ngách địa đạo khác để tiếp tục tổ chức chiến đấu và bảo toàn lực lượng.

Và trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ oai hùng của quân và dân Nhơn Trạch, chính tại nơi đây đã từng diễn ra trận đấu ác liệt bảo vệ toàn vẹn cho căn cứ Huyện ủy và các cán bộ chủ chốt an toàn.

*** 7 ngày đêm ngoan cường chống Mỹ**

Chị Thiết thuật lại cho tôi câu chuyện 7 ngày đêm ngoan cường đối đầu với kẻ thù của 20 chiến sĩ bảo vệ cán bộ lãnh đạo Huyện ủy ngay tại lòng địa đạo vào mùa xuân năm 1966.

Chị Thiết thuật lại câu chuyện 7 ngày đêm chống trận càn Mỹ - Ngụy

Khoảng 6 giờ ngày mùng 7 tết tức ngày 27/1/1966, toàn bộ khu rừng Lòng Chảo đang yên tĩnh bỗng vang lên tiếng động cơ của địch, 24 pháo đặt ở đình Long Thuận và pháo Bến Sắn cùng lúc dội vào căn cứ của ta và một số khu vực trong vùng Lòng chảo để dọn đường cho Mỹ - ngụy đổ quân. Lữ đoàn 199 thủy quân lục chiến Mỹ từ Phú xuân – Nhà Bè, Long Thành – Nhơn Trạch đổ quân bằng trực thăng xuống khu Bàu Điều, Lòng Chảo cách địa đạo, căn cứ Huyện ủy khoảng 1,5km. Hàng trăm tăng, thiết giáp từ quận lỵ Long Thành theo tỉnh lộ 17 và 19, rẽ sang đường Phước Lai, tỏa ra hướng Bà Bông – Vũng Gấm cách khu căn cứ huyện ủy 2km. Một chi đoàn cơ giới Mỹ từ lộ 19 vận động xuống xã

Phước Thọ cách căn cứ khoảng 3km... cùng với nhiều lực lượng trang bị vũ khí tối tân hiện đại, với nhiều mũi tấn công hướng về rừng Lòng Chảo với ý đồ hủy diệt căn cứ cách mạng anh hùng.

Ngày đầu đánh Mỹ, lực lượng bảo vệ Huyện ủy Nhơn Trạch chỉ có 20 tay súng đã dũng cảm đẩy lùi hàng chục đợt tấn công của địch làm chúng bị thương gần 100 tên lính Mỹ, 2 xe tăng bốc cháy, 2 máy bay trực thăng bị bắn rơi, quân ta toàn thắng, không ai hi sinh. Trận càn của Mỹ sang ngày thứ 2 và thứ 3 tức ngày mùng 8 và mùng 9 Tết năm 1966, mới 5 giờ sáng, bọn Mỹ - Ngụy tăng cường lực lượng kéo quân vào căn cứ, Như ngày hôm trước, chúng vẫn chia thành 6 mũi dàn hàng ngang dùng M72, M79 tổ chức bắn phá chông, hàng rào, mở đường cho bộ binh tràn vào căn cứ. Nhưng đụng vào hàng rào kẽm gai của ta quá kiên cố nên chỉ phá được lớp ngoài, bộ binh chúng tràn vào bị sụp hố chông, lựu đạn nổ và gặp lớp rào thứ 2 không sao vào được thì lúng túng co cụm lại. Đây là thời cơ để quân ta nổ súng tiêu diệt theo nhiều tên Mỹ. Trong 2 ngày, lực lượng bảo vệ văn phòng Huyện ủy liên tục bám sát quân Mỹ, bắn tỉa, tiêu hao nhiều sinh lực địch, bắn cháy thêm 3 xe tăng và 4 trực thăng mỹ, lực lượng của ta vẫn an toàn.

Sau gần 1 tuần dùng bộ binh, xe tăng, phi pháo tấn công dồn dập vẫn không tiêu diệt được căn cứ của ta. Trận càn bước sang ngày thứ 7 tức ngày 13 Tết, chúng cho trực thăng đến rút bộ binh về, sau đó cho nhiều đoàn phi cơ thả hàng trăm trái bom dù phá rừng, hàng chục lượt F105 thả hàng tấn bom bi xuống, đồng thời 21 khẩu pháo ở đình Long Thuận bắn qua, 2 khẩu pháo ở Bến Sắn, Phước Thiện đồng loạt bắn tới tấp vào căn cứ của ta hòng hủy diệt hoàn toàn lực lượng của ta. Cả căn cứ mịt mù trong làn bom đạn của kẻ thù, cây cối gãy đổ, nhà cửa biến mất... Một quả bom nặng 500 cân Anh rơi xuống sát đường xương sống địa đạo làm sụp một đoạn địa đạo dài 10 m, 5 đồng chí của ta trực chỉ bên dưới đã hi sinh. Trước tình hình đó, Huyện ủy nhận định, nếu ta tiếp tục

bám trụ, bám căn cứ sẽ không còn hiệu quả nên quyết định chia làm nhiều mũi rút quân khỏi căn cứ rừng Sác và các cơ sở mật ở Phú Hội, Phước An an toàn.

Kết quả trận càn 7 ngày của quân Mỹ vào căn cứ huyện ủy, quân ta đã tiêu diệt 167 tên Mỹ và làm nhiều tên khác bị thương. Bắn rơi 6 trực thăng, bắn cháy 5 xe tăng. Về phía địch, với lực lượng hùng hậu, vũ khí tối tân nhưng chỉ làm sập được đoạn địa đạo dài 10m, phá được 1 số ụ, giao thông hào ở phía bên ngoài, một số ấp xung quanh khu căn cứ. Căn cứ Huyện ủy Nhơn Trạch, rừng Lòng Chảo vẫn hiên ngang tồn tại và tự hào.

Mặc dù thất bại nhưng năm 1970 địch chưa từ bỏ dã tâm ủi rừng Lòng Chảo Phước An, địch mở đợt ủi phá dài ngày nhằm thực hiện “lột da” khu rừng Lòng Chảo, nhiều tốp máy bay trực thăng chiến đấu bắn dọn bãi, hơn 200 lượt trực thăng càn cầu lên xuống không ngớt, cả vùng Lòng Chảo sôi lên trong tiếng gầm rú của hơn 250 xe tăng, xe ủi, tiếng động cơ máy bay, bom pháo liên hồi, tiếng mìn, tiếng súng nổ loạn xạ nhiều hướng, nhưng chúng không tìm được gì, kế hoạch ủi phá Lòng Chảo chấm dứt. Cho dù rừng Lòng Chảo không còn tồn tại nữa, nhưng quân địch phải trả một giá rất đắt, 34 xe tăng và xe ủi bị huỷ diệt, 20 máy bay bị bắn rơi, hàng trăm tên Mỹ phải bỏ xác và bị chôn vùi trong vùng đất nóng bỏng này.

Mùa mưa năm 1972, Mỹ và quân đồng minh Thái Lan, quân Ngụy, lại tiếp tục mở cuộc càn vào khu Lòng Chảo Phước An một lần nữa, toàn bộ lực lượng và đoàn 10 có hơn 500 cán bộ, chiến sĩ ban ngày thì bám trụ dưới Địa đạo Nhơn Trạch, ban đêm từ Địa đạo bung lên đánh địch ở các hướng sông Lòng Tàu, kho đạn thành Tuy Hạ....

Địa đạo Nhơn Trạch được hình thành và tồn tại hơn một thập kỷ (1962-1975) mà quân thù không phát hiện được, là nơi trú ẩn vững chắc của các cơ quan lãnh đạo, đặc biệt còn là nơi an toàn cho các cán bộ, chỉ huy nhiều chiến dịch mà địch đánh phá bình định cấp tốc vào năm 1974, cũng từ đó quân và dân

ta tạo thêm thế lực mới trên chiến trường Nhơn Trạch với lối đánh thọc sâu táo bạo, bộ đội ta đã chiếm đồi Bình Phú thuộc xã Long Tân và xây dựng lên trận pháo 130 ly vào đêm 29/4/1975 tại đồi Bình Phú và cũng tại nơi đây, lần đầu tiên pháo ta nã đạn dồn dập vào sân bay Tân Sơn Nhất tạo điều kiện cho các binh chủng Trung ương phát huy thế mạnh, góp phần tô điểm thêm trang sử hào hùng của quân và dân Nhơn Trạch trong cuộc kháng chiến chống Mỹ đến ngày toàn thắng thống nhất đất nước 30/4/1975.

Ngày nay, với bao đổi dời, thăng trầm của lịch sử, hơn 1/3 thế kỷ đã trôi qua, khu vực căn cứ Huyện ủy, rừng Lòng Chảo xưa kia nay đã trở thành một khu công nghiệp bề thế nhất nhì tỉnh Đồng Nai. Màu xanh của rừng đã trở thành màu xanh của các nhà máy, khu dân cư khang trang, hiện đại sắp hình thành, hứa hẹn một thành phố Nhơn Trạch phát triển năng động, thịnh vượng trong tương lai. Khu vực địa đạo và căn cứ Huyện ủy dấu vết cũng đã phai mờ.

Để bảo tồn và phát huy tác dụng di tích địa đạo Nhơn Trạch, hiện nay trên khu đất rộng 2,5 hecta đối diện với đền thờ liệt sĩ tọa lạc tại ấp 5, xã Long Thọ, huyện Nhơn Trạch, đã tiến hành tu bổ, phục hồi lại đoạn địa đạo dài 200m, bên trên tái hiện lại khu căn cứ Huyện ủy một thời với rừng tre, lán trại, giao thông hào, lỗ châu mai... theo hồi cố của các nhân chứng lịch sử. Bên cạnh đó, công trình còn có nhà truyền thống trưng bày các tài liệu, hình ảnh, hiện vật của căn cứ Huyện ủy xưa với tổng kinh phí hơn 9 tỷ đồng để khách tham quan có điều kiện thăm lại vết tích chiến trường xưa, ôn lại trang sử hào hùng một thời oanh liệt. Cũng tại khu đất này, huyện Nhơn Trạch sẽ xây một số công trình văn hóa gắn liền với di tích, du lịch sinh thái vườn trái cây Phú Hội và khu công nghiệp của thành phố trẻ Nhơn Trạch trong tương lai.

*** Dấu chân tuổi trẻ**

Mỗi tác đất trên quê hương Đồng Nai, vùng đất được cả nước triu mến ví von “miền Đông gian lao mà anh dũng” đều ghi dấu của những chiến công oanh

liệt trong cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc. Nhơn Trạch, vùng kháng chiến với những chiến công vang dội gắn liền với các trang sử hào hùng của nước nhà, 5 đơn vị được tuyên dương danh hiệu Anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân, mỗi xã đều là xã anh hùng thì truyền thống về lòng yêu nước càng khiến lớp trẻ chúng tôi càng tự hào và yêu mến.

Người thanh niên trẻ của lớp thế hệ sau chiến tranh như tôi có thể khó lòng mà hình dung được những tháng ngày gian lao mà anh dũng của cha anh thuở trước trong cuộc chiến tranh vệ quốc vĩ đại. Nơi mỗi tấc đất đã thấm đẫm những giọt mồ hôi, máu xương, những hi sinh cao cả được dẫn dắt bởi lòng yêu nước thương nòi của mỗi người con vùng đất Nhơn Trạch anh hùng.

Tôi đề nghị chị Thiết cho tôi tham quan một vòng địa đạo, chị vui vẻ nhận lời dù hôm tôi đến, trời vừa mới qua một cơn bão lớn, cảnh vật xung quanh khá hoang tàn và ẩm ướt với lá và cành cây khô còn vương vãi khắp nơi chưa kịp dọn.

Trên nắp hầm địa đạo

Đặt bước chân đầu tiên xuống lòng địa đạo tối om, trong tôi trào lên một cảm xúc khó tả. Chị Thiết vừa dẫn tôi mò mẫm lần từng bước bằng ánh sáng

chiếu ra từ cây đèn pin nhỏ vừa cung cấp thêm cho tôi một số thông tin khác về địa đạo. Chị nói, “*rất tiếc là không thể phục dựng được hết độ dài của địa đạo do bom đánh sập hoàn toàn. Hơn thế, qua sự thay đổi của thời gian, đất, đai cây cối cũng đã khác xưa. Việc phục dựng cũng gặp khó khăn do kinh phí có giới hạn. Ngay cả việc lắp đèn cho khách tham quan để đi lại cũng khó vì môi trường quá ẩm, đèn bị hỏng liên tục. Bây giờ đành phải sử dụng đèn pin thay thế. Nếu khách đi theo đoàn thì người sau phải nắm áo người trước cho khỏi hụt chân. Đây cũng là một trong những hạn chế mà Ban Quản lý Di tích chưa tìm được cách khắc phục*”.

Cảm nhận của tôi khi bước xuống lòng địa đạo là sự ngột ngạt, ẩm ướt và nóng bức đến khó chịu. Chưa kể đến việc thiếu ánh sáng cũng khiến tôi phải mò mẫm rất lâu khi dưới chân, những vũng nước đọng vẫn ì ọp theo bước chân lẫn mồ của con người. Thấy có người tham quan, lũ dơi đang yên ổn bỗng nháo nhào bay ra, có con bay quất sát vào mặt tôi khiến tôi không ít phen hoảng hốt.

Hệ thống giao thông hào

Trên tường vách địa đạo dù đã được gia cố bằng bê tông, nhưng do không khí quá ẩm thấp, nên đoạn tường bị rêu bám, đôi chỗ còn rịn nước, rất ẩm thấp, nếu không cẩn thận, khi đi tham quan địa đạo rất dễ bị trơn trượt.

Rất nhanh, trong đầu tôi có sự so sánh dù biết rằng nó quá khập khiễng. Tôi đang đứng trên mảnh đất đã từng in dấu chân của những chiến sĩ kiên trung, những người con của Nhơn Trạch với hi vọng tìm về quá khứ lịch sử của vùng đất một thời chiến tranh, bom đạn cày xới từng gốc cây, ngọn cỏ. Chỉ một đoạn hầm địa đạo ngắn với bấy nhiêu trở ngại còn con con đã vội vàng thấy khó chịu. Vậy mà cha anh của tôi, ngày xưa ấy, đối mặt với bao nhiêu khó khăn vất vả, với cái chết thường trực không biết sẽ ập xuống bất cứ lúc nào vẫn gan dạ, bám đất, bám dân để chiến đấu giải phóng quê hương khỏi quân thù đang ngày đêm điên cuồng dội mưa bom bão đạn hòng dập tắt ý chí giải phóng đất nước của nhân dân ta.

Căn cứ Huyện ủy Nhơn Trạch (nằm phía trên địa đạo)

Qua 200 m hầm địa đạo chúng tôi chỉ mất khoảng hơn 3 phút thời gian, chút tiếc nuối thoáng lên trong lòng tôi khi địa điểm di tích lịch sử giờ chỉ còn lại một đoạn hầm ngắn. Tuy vậy, cũng không thể làm gì khác khi ánh sáng mặt trời

đã rơi vào tận cửa hầm. Bước lên bậc thang dẫn đến lối ra, tôi thấy thoải mái hơn khi được hít thở khí trời trong lành. Chợt rùng mình khi tưởng đến những chiến sĩ kiên trung, gan dạ bám sâu trong lòng đất đánh địch, phía trên bầu trời là máy bay địch quần thảo, mặt đất là những chiếc máy ủi, phá rừng, xới đất, mong lật tung được cơ sở cách mạng đầu não của ta. Thời chiến tranh, ngay cả khí trời cũng không thể tự do hít thở.

Bên trên hầm địa đạo là những căn nhà lá lợp tạm giữa rừng cây - nơi để che mưa nắng, nơi sinh hoạt, trú ẩn đồng thời cũng là căn cứ Huyện ủy, chỉ đạo cuộc đấu tranh chống Mỹ của lãnh đạo Nhơn Trạch thời kháng chiến. Cái đói khổ, cái khốc liệt dường như vẫn còn ẩn hiện đâu đây. Mái lá đã chiến giữa núi rừng xây tạm thiếu thốn trăm bề, dưới chân là những đoạn hầm dùng để tránh địch đi càn, bữa cơm ngày ấy của các anh chắc cũng chẳng được thành thơi.

Chị Thiết chỉ cho tôi xem hệ thống giao thông hào và những lỗ châu mai để chống địch càn quét. Chỉ còn lá cây sau mùa mưa bão lấp kín cả đoạn hầm. Buổi sáng sớm, ánh nắng tươi mới sau cơn mưa kéo dài hơn 2 ngày qua chiếu lung linh trên những tán cây. Nhìn ra xa, cả vườn cây xanh lá với xoài, bưởi, mãng cầu... nhà ai đang mùa cho trái. Khung cảnh bình yên quá đổi đến mức khó hình dung nơi đây từng là điểm tâm kích của những trận càn khốc liệt, quân thù quyết tâm xới từng tấc đất để phá hủy căn cứ Huyện ủy, trung tâm chỉ huy chiến đấu của quân và dân Nhơn Trạch.

Một đoạn hầm địa đạo ngắn mà khơi dậy trong tôi cả một ký ức dài về những ngày tháng chiến đấu giữ nước gian khổ của cha anh đi trước. Tôi chợt tự hào, đứng chân trên một địa danh anh hùng Nhơn Trạch. Nơi, rừng Sác oai hùng đã ghi dấu những chứng công lừng lẫy khiến quân thù khiếp sợ.

*** Đôi điều trần trở**

Nghỉ chân nơi lán trại ngày xưa, giờ được phục dựng lại, tuy không giống trước, tôi vẫn cảm nhận được sự gian khó, thiếu thốn của cán bộ và chiến sĩ Huyện ủy Nhơn Trạch thời kháng chiến chống Mỹ. Bếp Hoàng Cầm giữa chôn núi rừng vẫn đổ lửa mặc sự truy tìm ráo riết của quân thù. Những hội nghị, những quyết sách quan trọng ra đời trong những mái tranh che tạm, hầm trú ẩn ngọt ngào, thiếu ánh sáng...

Một góc ăn lan cả vách tường

Chị Thiết tâm sự với tôi rất chân thành: *“mình cũng là lớp hậu sinh ngày nay, ra trường rồi về công tác và gắn bó nơi mảnh đất này, nghe và hiểu từng câu chuyện kể, được gặp các chú, các bác, các cô đã từng chiến đấu. Dù là thuyết minh viên nhưng mình vẫn không thể truyền tải hết cái gian khổ, máu lửa, hi sinh của cha ông ngày xưa. Lớp này ngã xuống, lớp kia lại đứng dậy, cứ thế tiếp nối vừa chiến đấu vừa xây dựng đến ngày đất nước hoàn toàn độc lập. Đáng*

tiếp là hiện nay dù đã cố gắng làm trong khả năng có thể để phân nào khơi lại được ký ức thời chiến, vẫn còn nhiều băn khoăn, trăn trở. Như việc phục dựng lại căn cứ Huyện ủy chưa được nhiều và cũng chưa triệt để. Một số tư liệu lịch sử chưa được thống nhất cùng một số kỷ vật của liệt sĩ chưa tập hợp được đầy đủ”.

Nhiều kỷ vật đã được cất giữ để chống mối mọt làm hỏng

Chị nói tiếp: “Nhân chứng sống thì nhiều lắm, nhưng vì nhiều lý do vẫn chưa hợp tác được đưa vào để thuyết minh được sống động hơn. Thiếu hẳn những tư liệu như phim video để cung cấp cho người tới thăm. Nhà trưng bày diện tích vẫn còn khá hạn hẹp. Cơ sở vật chất chưa đủ để lưu giữ, giới thiệu đến khách tham quan”.

Hiện nay nhà trưng bày dù vừa mới xây dựng nhưng đang có dấu hiệu xuống cấp, do thiếu một đội ngũ quản lý bảo dưỡng chuyên nghiệp. Khách tham quan có thể nghe tiếng mối nhai rạo rạo những tủ gỗ trưng bày, nhiều nơi còn ăn lan cả vào hiện vật. Chị Thiết lắc đầu nói: *“nhìn bề ngoài thì không thấy gì, nhưng bên trong mối ăn rỗng hết rồi. Nhiều kỷ vật, để bảo tồn, phải đem cất nơi*

khác, không dám trưng bày ở đây. Mỗi ăn lan cả vách tường vậy mà vẫn chưa có cách khắc phục được”.

Được biết, khu di tích hiện nay từng là căn cứ Huyện ủy, là cửa ngõ dẫn vào Chiến khu rừng Sác ngày xưa, tôi ngỡ ý được đưa đi tham quan rừng Sác, vốn nằm liền kề bên địa đạo Nhơn Trạch, chỉ cách khoảng 2-3 km. Chị Thiết cười nói: *“Nếu muốn đi rừng Sác, phải liên hệ trước để tìm xuống, tìm người hướng dẫn. Còn bình thường không thể ra đó được do thiếu phương tiện vận chuyển, thiếu thuyết minh viên. Ra ngoài chỉ thấy đước và sông nước, có đi cũng chỉ nhìn vậy, không cảm nhận được gì. Vội lại, đường ra cũng khá lầy lội. Nếu muốn đi, chờ lúc có đoàn xuống thăm rồi cùng đi thì tốt hơn”.*

Dù tiếc rẻ khi không được tham quan căn cứ cách mạng anh hùng, nhưng tôi cũng được an ủi phần nào khi được chị giới thiệu về Đại tá Lê Bá Ước, Chính ủy Trung đoàn 10 rừng Sác năm xưa.

Chị nói trong sự ngưỡng mộ không dấu diếm: *“Bác Bảy lớn tuổi rồi, nhưng tháng nào cũng dẫn đoàn đi tham quan rừng Sác. Bác còn minh mẫn và khỏe lắm. Bác là kho sử sống rừng Sác đó. Không ai kể chuyện rừng Sác hay bằng bác đâu”.* Trước khi ra về, tôi đã kịp mượn lại 2 tập hồi ký Một thời rừng Sác do Đại tá Lê Bá Ước viết lại. Nhìn một lượt quanh khuôn viên khu di tích, tôi bồi hồi hẹn lòng trở lại vào một ngày không xa.

*** Nhân chuyên về thăm rừng Sác của Đoàn Thanh niên**

Đoàn viên thắp nhang tại nhà thờ liệt sĩ

Một dịp may khác lại đến khi Đoàn Thanh niên đơn vị nơi tôi công tác tổ chức cho đoàn viên về thăm rừng Sác, chuẩn bị tư liệu để đoàn viên tham gia cuộc thi viết về các di tích lịch sử - văn hóa Đồng Nai. Cả đoàn, ai cũng háo hức, bởi địa danh rừng Sác từ lâu đã in dấu trong trái tim của mỗi người con Việt Nam, dù là thế hệ sinh sau, đẻ muộn. Xe ô tô chở đoàn thanh niên bon bon chạy từ thành phố Biên Hòa thẳng tiến Quốc lộ 51. Con đường vẫn đang làm dở dang, bụi và khói xe không ngăn được sự háo hức của cả đoàn. Rẽ ngang vào thành phố mới Nhơn Trạch, 2 bên đường nhựa lát thẳng tắp, nhà máy bệ thế với những ống khói vươn thẳng lên trời xanh. Đoàn chúng tôi ai cũng trầm trồ về diện mạo mới của thành phố Nhơn Trạch tương lai.

Danh sách liệt sĩ hi sinh tại rừng Sác

Đúng với lời hẹn của mình, tôi trở lại Nhơn Trạch với nhiều suy tư, trăn trở. Xe đưa đoàn xuống ban Quản lý di tích, danh thắng. Trời vẫn nắng đẹp, gió vẫn thổi từ sông lên mát rượi, vẫn khung cảnh yên bình với tiếng chim chuyền ríu rít. Chúng tôi ghé thấp nhang bên Tượng đài liệt sĩ huyện Nhơn Trạch. Nón mũ chỉnh tề, đoàn chúng tôi trang nghiêm, thành kính dâng nén hương trước tượng đài tỏ lòng biết ơn đối với những người đã ngã xuống cho bình yên hôm nay.

Nhà thờ liệt sĩ, nơi tên, tuổi của từng chiến sĩ rừng Sác được trang trọng khắc lên tấm bia, ốp lên tường nhà. Những nén hương thơm nghi ngút bay, thanh niên chúng tôi, chẳng ai bảo ai, mỗi người đều theo đuổi ý nghĩ riêng của mình. Đọc bản danh sách liệt sĩ, khó có ai có thể cảm lòng. Những anh, những chị hi sinh khi tuổi đời còn quá trẻ. Đa phần trong đó chưa đến tuổi 20.

Bài thơ Đại tá Lê Bá Ước đề tặng liệt sĩ rừng Sác

Bức hoành phi trên tường đồ chổi dòng chữ làm lay động lòng người của Đại tá Lê Bá Ước đề tặng:

*“Bâng Khuâng tác dạ niềm thương nhớ
Lạnh gió trên sông lộng bóng cờ
Mãi mãi hiên ngang rừng Sác đứng
Mỗi người ngã xuống một bài thơ”*

Đã 2 lần ngắm nhìn, 2 lần nhẩm đọc, nhưng 4 câu thơ của Đại tá Lê Bá Ước vẫn vang vọng lên trong lòng tôi bồi hồi khó tả.

Nơi đây, những người thân của các liệt sĩ hàng năm vẫn tề tựu về đây dâng hương, tưởng nhớ người đã nằm xuống cho bình yên quê hương.

Bước qua cổng nhà thờ, người tham quan có thể thấy ngay bức tượng đồng uy dũng –Tượng đài chiến sĩ rừng Sác - mà lai lịch của nó khiến không ít người cảm thấy thú vị.

*** Lai lịch tượng đài chiến sĩ Rừng Sác**

Nghĩ cũng cần phải nói qua về lai lịch bức tượng Đài chiến sĩ Rừng Sác (nằm trong khuôn viên của khu di tích, đối diện với di tích địa đạo Nhơn Trạch hiện nay). Bức tượng đài được xây dựng trên một vùng rộng lớn, đối diện với nhà khu căn cứ Huyện ủy chỉ vài bước chân. Đây là một khu liên hợp có tính hệ thống, phục vụ cho việc tìm hiểu, nghiên cứu về lịch sử địa phương của người dân, là một trong những công trình tưởng nhớ công ơn của quân và dân Nhơn Trạch về những bậc tiền nhân đã ngã xuống cho độc lập quê hương.

Tượng đài Chiến sĩ rừng Sác bình yên đến lạ khi nằm trong khoảng không gian lớn bao trùm bởi cây xanh, hoa bên phải nhà thờ liệt sĩ, đối diện với căn cứ Huyện ủy Nhơn Trạch. Bức tượng bằng đá cao lớn, sừng sững, hiên ngang với biểu tượng hai chiến sĩ đặc công rừng Sác đứng đạp chân trên con sấu dữ với lớp sóng sông Lòng Tàu cuộn trào, thể hiện sự khắc nghiệt của thiên nhiên, của lòng quả cảm vô bờ chiến sĩ rừng Sác.

Tượng đài liệt sĩ được xây dựng trong khuôn viên và trước đền thờ liệt sĩ Để ghi nhớ những chiến công, thành tích và sự hi sinh to lớn của các bậc cha anh

với 1400 liệt sĩ, của 12 xã huyện Nhơn Trạch và 621 liệt sĩ trung đoàn 10 đặc công rừng Sác, các cấp lãnh đạo của địa phương Đồng Nai, Bà Rịa Vũng Tàu, thành phố Hồ Chí Minh đã vận động đóng góp kinh phí xây dựng tượng đài chiến sĩ đặc công rừng Sác và lập đền thờ thờ cúng hơn 2.300 liệt sĩ để con cháu muôn đời sau nhang khói, mãi mãi ghi sâu vào lòng thế hệ trẻ hình ảnh bất tử của những anh hùng liệt sĩ qua các thời kỳ chiến tranh, nhất là trong giai đoạn đánh Mỹ ác liệt.

Trên mặt hồ nước rộng 825 mét vuông, vút lên một cuộn sóng dữ dăng cao như muốn nói lên tính khắc nghiệt của thiên nhiên rừng Sác- một vùng sông nước mênh mông, quanh năm mặn đắng, chằng chịt sông rạch giữa thảm đước xanh với sấu dữ từ ngàn xưa và cũng thể hiện tính chất vô cùng khốc liệt của bom đạn chiến tranh mà quân thù đã làm cho dãy sóng qua các thời kỳ, ngọn triều cao còn là biểu tượng của khí thế cách mạng kiên cường vùng dậy của quân dân Rừng Sác bất khuất, của những chiến sĩ đặc công quả cảm anh hùng trong chiến đấu chống quân xâm lược. Trên ngọn sóng, nổi bật hai chiến sĩ đặc công thủy vẫy vùng ôm mìn lao vào tàu giặc, vung nắm tay với quyết tâm và niềm vui chiến thắng.

Các chiến sĩ điêu khắc đã dựng lên tượng tượng đài với hình tượng đáng vóc gần như nguyên mẫu ngoài đời của 2 chiến sĩ đặc công rừng Sác đang vươn mình trên ngọn sóng, nhận chìm dưới sông chiếc tàu chiến của kẻ thù xâm lược, chỉ còn nhô lên phần mũi cùng chiếc mỏ neo phủ sóng. Dưới chân là đầu con sấu dữ đang nhe 2 hàm răng sắc nhọn mà nhân dân Rạch Lá, Ông Kèo từ bao đời nay vẫn phải đối đầu.

Bếp Hoàng Cầm

Giữa lúc đang háo hức, tôi lại nhận được tin khá thất vọng, không thể liên hệ được phương tiện để đưa người ra tham quan rừng Sác. Cũng vẫn lý do không mới - không tìm được phương tiện và người hướng dẫn.

Đoàn chúng tôi ghé thăm địa đạo Nhơn Trạch. Đón đoàn vẫn là chị Thiết, giờ sắp chào đón thành viên mới của gia đình. Chị nói trong tiếng cười buồn: *“Lần trước chị đến đây, mới ăn còn ít, lần này Ban quản lý di tích phải đem cất đi rất nhiều kỷ vật. Nó (mới) ăn từ dưới ăn lên, không để ý kỷ ăn phạm vào kỷ vật của liệt sĩ là tội lắm”*.

So với lần trước cách đây vài tháng, kỷ vật giờ phải cất đi nhiều, tủ trưng bày nhiều tủ chỉ còn lại hộp kiếng trống. Tiếng môi nhai rạo rạo vẫn vang đều bên tai với cường độ mạnh và lớn hơn khiến nhiều người trong đoàn nổi da gà. Mỗi mọt ăn lan cả vách tường lở dờ. Nhìn bên ngoài khó phát hiện được. Tôi không hi vọng mấy may, một sớm một chiều nơi đây sẽ hoàn thành xong việc

duy tu bảo dưỡng, nhưng nhìn nhà trưng bày không những không có thêm hiện vật mà ngày càng ít đi khiến lòng không khỏi chạnh buồn.

Một vòng ghé thăm địa đạo chúng tôi ngồi nghỉ lại trong chiếc lán cũ. Ghé chụp vài tấm hình kỷ niệm trong tiếc rẻ.

Có lẽ các bạn trong đoàn đang có tâm trạng giống tôi lần đầu tiên xuống địa đạo. Riêng tôi, khá trần trở, giá như có thể kết nối tốt hơn các điểm di tích nổi tiếng của Nhơn Trạch, hẳn giờ này, chúng tôi đã có thể thỏa mãn ước muốn của mình. Tìm về quá khứ bằng dòng chảy ký ức của người lính trận khi đứng trên mảnh đất hào hùng thời chiến tranh cứu nước.

Kết thúc chuyện tham quan di tích lịch sử Địa đạo Nhơn Trạch để lại trong lòng tôi nhiều câu hỏi, trong đó làm gì để bảo tồn và phát huy các giá trị di tích lịch sử văn hóa có ý nghĩa quan trọng đối với việc hình thành và phát triển của huyện.

*** Thực trạng di tích địa đạo Nhơn Trạch hiện nay**

Đứng trên góc độ của người khách tham quan về di tích lịch sử chiến tranh của huyện, bản thân tôi còn nhiều điều trần trở. Nhất là hiện nay, hệ thống tư liệu, tài liệu, kỷ vật, hình ảnh liên quan đến quá trình sống và chiến đấu của quân và dân huyện Nhơn Trạch tại khu di tích chưa nhiều. Quá trình tập hợp lưu giữ để bảo vệ, giới thiệu đến khách tham quan và phục vụ tuyên truyền cho người dân còn ít. Các dữ liệu lịch sử còn chưa thống nhất.

Do đặc thù, điểm đứng chân của địa đạo là chiến khu Phước An trong những năm tháng chống Mỹ gắn kết với các chiến khu rừng Sác, các địa điểm cách mạng Phú Hội, Long Tân, Giồng Sắn... do đó, công trình khu di tích địa đạo Nhơn Trạch bây giờ không chỉ là nơi trưng bày những tư liệu lịch sử về địa đạo mà là nơi tập trung các sử liệu về quá trình đấu tranh vệ quốc của quân và dân Nhơn Trạch. Một địa danh anh hùng bậc nhất của tỉnh Đồng Nai có ý nghĩa

không chỉ đối với quá trình đấu tranh giải phóng của tỉnh nhà mà còn là căn cứ cách mạng, có ý nghĩa chiến lược đối với các tỉnh lân cận như thành phố Hồ Chí Minh, Bà Rịa – Vũng Tàu.

Địa đạo Nhơn Trạch là nơi trưng bày chung về quá trình chống Mỹ cứu nước của quân và dân Nhơn Trạch, là trung tâm văn hóa của cả huyện trong tương lai, nhưng việc đầu tư, xây dựng cơ sở vật chất hạ tầng vẫn chưa xứng tầm. So với giá trị lịch sử và tiềm năng khai thác thì cơ sở vật chất ở đây vẫn còn khá khiêm tốn, nhỏ hẹp. Bên cạnh đó, một thực trạng đáng buồn là quá trình bảo dưỡng duy tu do thiếu kinh nghiệm, nhân lực và cả kinh phí nên một số hạng mục trong nhà truyền thống đang bị xuống cấp do tác động của thời tiết, các nhân tố vật lý, hóa học.

Ngoài ra, cảnh quan khu vực xung quanh di tích còn chưa được chú trọng. Chưa nói lên được tiếng nói của lịch sử mà chỉ để làm biểu tượng. Cụ thể như, vườn tre, trúc tái hiện khu rừng Lòng Chảo xưa kia cũng chỉ mang tính biểu trưng, chưa dọn dẹp cho sạch đẹp, chưa khai thác được hiệu quả.

Bên cạnh rừng tre là Căn cứ Huyện ủy tuy được phục dựng gần như là nguyên mẫu với ngày trước nhưng chỉ là mái tranh sơ sài, bên trong không tái hiện được hoạt động sinh hoạt và chiến đấu của lãnh đạo Huyện ủy và UBND huyện ngày còn chiến tranh, khi tham quan du khách sẽ không thu nhận được nhiều thông tin có giá trị, do vậy, du khách chỉ có thể đảo mắt quanh một lượt rồi ra về.

Hạng mục chính của khu di tích là hầm địa đạo được phục dựng lại. 200 m hầm địa đạo vẫn còn khá ngấn, phía dưới do ẩm thấp, nên không thể sử dụng điện thấp sáng, khi đi vào bên trong, khá nhiều côn trùng, thú, và rắn rít gây nguy hiểm cho khách. Khu vực ngăn cách khu di tích với nhà dân chỉ cách nhau bằng hàng rào kẽm gai, sơ sài. Thiết nghĩ, cần phải có phương pháp khắc phục hiệu quả.

Là một điểm di tích lịch sử, không chỉ phục vụ các chuyến tham quan, về nguồn của con em gia đình cách mạng, chiến sĩ, nhân dân và đoàn viên thanh niên trong huyện mà còn đón nhiều đoàn khách của địa phương khác, các tỉnh thành trong cả nước lẫn khách quốc tế, tuy nhiên, cả khu di tích nằm trong một khu vực đang quy hoạch, nhà dân thưa thớt, thiếu hẳn dịch vụ liên quan như ăn uống, vui chơi, giải trí, nghỉ ngơi, cây xăng, bưu điện, quầy ảnh... Các cửa hàng bán đồ lưu niệm hầu như không có.

Dù nằm cách Quốc lộ 51 khoảng 3 km, nhưng muốn đến thăm khu di tích, khách tham quan phải đi đường vòng khá dài, và không có bảng chỉ đường cụ thể hướng dẫn người tham quan. Dọc đường đi, ngang qua khu công nghiệp khoảng 7-10 km không có trạm xăng, tiệm sửa xe, bưu điện, nhà vệ sinh công cộng...

Địa đạo Nhơn Trạch và Đền thờ Liệt sĩ huyện hiện nay đang tọa lạc tại xã Long Thọ, giáp ranh với xã Phước An. Đây là 2 xã anh hùng nằm trong khu quy hoạch công viên cây xanh của thành phố công nghiệp Nhơn Trạch hiện nay. Đây cũng là cửa ngõ đi vào chiến khu rừng Sác năm xưa đồng thời là trung tâm kết nối các điểm di tích, văn hóa lịch sử khác trên địa bàn huyện. Nằm gần sân bay Quốc tế Long Thành, Cảng Phú Mỹ, Cát Lái, là nơi kết nối các luồng giao thông lớn trong vùng, do đó hứa hẹn đón nhiều đoàn khách lớn đến viếng thăm. Hiện nay, đây cũng là nơi sinh hoạt thường xuyên của đoàn viên thanh niên, của các cơ sở Đảng, các đoàn thể và tổ chức chính trị. Đặc biệt là con em các gia đình liệt sĩ trong tỉnh và các tỉnh thành đã chiến đấu và hi sinh tại chiến trường năm xưa. Do vậy, đây cũng là địa điểm cần được xây dựng tu bổ cho xứng tầm với vị thế của nó.

*** Làm gì để bảo tồn và phát huy các di tích lịch sử, văn hóa trên địa bàn huyện Nhơn Trạch?**

Đóng trên một địa bàn anh hùng được nhà nước phong tặng danh hiệu anh hùng lực lượng vũ trang, với vị trí gần trung tâm hành chính, kinh tế, văn hóa, dân cư đông đúc, năng động trong tương lai, khu di tích hiện nay đang chiếm một vị trí hết sức quan trọng trong đời sống văn hóa của người dân huyện Nhơn Trạch. Không chỉ có ý nghĩa với sự hình thành và phát triển đối với vùng đất Nhơn Trạch, mà địa đạo Nhơn Trạch hay chính là Căn cứ Huyện ủy còn là điểm di tích lịch sử quan trọng của Đồng Nai và các tỉnh, thành lân cận. Tuy nhiên, một thực tế đáng buồn là nó vẫn chưa được quan tâm đúng mức do nhiều lý do khách quan lẫn chủ quan.

Quan tâm đầu tư cho di tích lịch sử, văn hóa không chỉ là thể hiện trách nhiệm của con cháu đời sau đối với người đã ngã xuống mà còn lạ sự chăm chút cho đời sống tinh thần của vùng đất Nhơn Trạch anh hùng. Là điều mà mỗi người con Nhơn Trạch nói riêng và Đồng Nai nói chung có thể tự hào kể với bè bạn xa gần về quê hương, nơi chôn nhau, cắt rốn của mình, về bề dày lịch sử mà đất và người Nhơn Trạch đã trải qua.

Thực tế, nhu cầu tìm hiểu các giá trị văn hóa truyền thống, các giá trị lịch sử của người dân là rất lớn, đặc biệt là thế hệ học sinh, sinh viên, đoàn viên, thanh niên. Nhưng vì những điều kiện khác nhau mà hiện thời đây là mảng còn khá yếu và mờ nhạt. Có nhiều nguyên nhân, trong đó việc thiếu một quy hoạch đồng bộ và định hướng lâu dài khiến công tác khai thác và bảo tồn di tích lịch sử, văn hóa trên địa bàn huyện vẫn còn manh mún, thiếu liên kết, thiếu sáng tạo.

Đặc biệt là cách tổ chức lưu giữ, bảo tồn, khai thác không thu hút được người tham quan, thưởng lãm. Tư liệu lịch sử khá ít và thiếu hẳn phim tài liệu để minh họa. Đặc biệt, hệ thống thuyết minh viên tại điểm di tích hiện nay đang còn rất yếu, vừa thiếu về số lượng vừa yếu về kỹ năng. Câu chuyện kể chưa thoát ly

ra được những văn bản để lại, đôi chỗ còn cứng nhắc, chưa đáp ứng được nhu cầu thông tin của người tham quan. Để chuẩn bị tốt cho tương lai, đầu tư cho khu di tích là một việc làm rất cần thiết để vừa tôn vinh các giá trị lịch sử, vừa khai thác hiệu quả về kinh tế, vừa tuyên truyền về văn hóa.

Chính vì lẽ như vậy, tôi xin góp một vài ý kiến cá nhân kiến nghị các sở, ngành và các đơn vị có liên quan về một số nội dung nhằm góp phần phát huy giá trị cụm di tích văn hóa lịch sử huyện Nhơn Trạch nói chung và địa đạo Nhơn Trạch nói riêng:

1. Xây dựng, tu bổ, mở rộng nhà truyền thống

Di tích là những bằng chứng vật chất có ý nghĩa quan trọng, minh chứng về lịch sử đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc. Di tích giúp cho con người biết được cội nguồn của dân tộc mình, hiểu về truyền thống lịch sử, đặc trưng văn hoá của đất nước và do đó có tác động ngược trở lại tới việc hình thành nhân cách con người Việt Nam hiện đại.

Không những vậy, di tích chứa đựng những giá trị kinh tế to lớn nếu bị mất đi không đơn thuần là mất tài sản vật chất, mà là mất đi những giá trị tinh thần lớn lao không gì bù đắp nổi. Đồng thời, di tích còn mang ý nghĩa là nguồn lực cho phát triển kinh tế, nếu được khai thác, sử dụng tốt sẽ góp phần không nhỏ cho việc phát triển kinh tế.

Xét riêng về khu di tích địa đạo và căn cứ Huyện ủy Nhơn Trạch hiện nay, dù đã được các cấp, ngành quan tâm tu bổ, sửa chữa nhưng vẫn chưa truyền tải hết nội dung về vai trò lịch sử của nó.

Hiện nay, nhà trưng bày, nơi hệ thống lại các thông tin và lưu giữ các kỷ vật không chỉ của riêng địa đạo Nhơn Trạch mà của toàn bộ cuộc kháng chiến chống Mỹ của huyện. Nó có tầm quan trọng rất lớn trong việc bảo tồn và tuyên truyền lịch sử kháng chiến hào hùng của quân và dân Nhơn Trạch. Tuy nhiên,

với diện tích nhà trưng bày còn khá khiêm tốn, cơ sở vật chất còn nghèo nàn, đặc biệt là đang có dấu hiệu xuống cấp khá trầm trọng với tốc độ rất nhanh, khiến điểm di tích còn chưa đáp ứng tốt nhu cầu tham quan, thưởng lãm, tìm hiểu và nghiên cứu lịch sử của người dân.

Vì nằm trên vùng đất gò, ẩm thấp nên địa đạo thường xuyên chịu ảnh hưởng của môi trường nhiều độ ẩm. Do đó, cần nghiên cứu, khắc phục các sự cố phát sinh như mối mọt, ẩm mốc, sự hủy hoại do tác động của các tác nhân vật lý, hóa học. Ngoài các biện pháp nghiệp vụ về bảo tàng, cần chụp, chiếu để lưu giữ lại bản gốc, đặc biệt là các kỷ vật bằng giấy, gỗ... và trưng bày bản sao chụp để phục vụ khách tham quan. Tránh để tủ trưng bày trống, không có hiện vật.

Nếu có thể, nên xây dựng thêm công trình, mỗi khu vực phục vụ thông tin riêng nhưng có tính liên hoàn, để nâng cấp thành một “bảo tàng mini” về Nhơn Trạch, trong đó, có Nhơn Trạch từ ngày xưa, Nhơn Trạch từ Những ngày chống Pháp, chống Mỹ và hiện tại. Ở mỗi phần nên bổ sung thêm tư liệu, kỷ vật, khai thác sâu thông tin và những thông tin liên quan.

Bên cạnh đó, trong khả năng, cần có hệ thống và nguồn nhân lực bảo dưỡng, duy tu chuyên nghiệp, để có thể khắc phục ngay khi có sự cố, tránh để việc tham quan của du khách và người dân địa phương bị gián đoạn.

Bên trên địa đạo, Căn cứ Huyện ủy chỉ có mái lá để mặc mưa nắng, du khách khi tham quan sẽ không hình dung được nhiều về hoạt động sống và chiến đấu ngày xưa của cha anh. Vì vậy kiến nghị cần có chính sách bổ sung, xây dựng thêm một số hạng mục như: mô hình tái hiện lại chân thực cuộc sống chiến đấu và sinh hoạt của các chiến sĩ ngày xưa; bảng thuyết minh về địa điểm khắc trên đá với nội dung ngắn gọn để du khách tiện tìm hiểu về di tích. Bổ sung thêm một số hiện vật như: xác trực thăng, xe tăng, súng đạn... thu được từ đợt càn quét của quân thù để minh họa thêm cho bản thuyết minh về các trận đánh.

2. Thu thập thêm kỷ vật và dữ liệu lịch sử liên quan đến khu di tích và lịch sử huyện Nhơn Trạch

Nhơn Trạch là một huyện anh hùng trong chiến tranh với nhiều kỳ tích làm góp phần làm nên đại thắng mùa xuân của dân tộc. Hiện nay các tư liệu lịch sử, các kỷ vật còn lưu giữ trong người dân còn rất nhiều. Trong khi đó, hiện vật tại nhà truyền thống còn khá ít. Do đó, cần có kế hoạch từng bước vận động người dân, người thân của các gia đình thương binh, liệt sĩ tặng lại cho Ban quản lý Di tích, danh thắng huyện để bảo quản, trưng bày và giới thiệu đến khách tham quan, qua đó góp phần giáo dục truyền thống yêu nước cho thế hệ trẻ.

3. Xây dựng các dịch vụ và sản phẩm lưu niệm phục vụ du khách

Mặc dù là một di tích lịch sử nhưng nếu tổ chức khai thác tốt, hoàn toàn có thể vừa bảo tồn, giữ gìn các giá trị lịch sử vừa phục vụ tuyên truyền, giáo dục người dân vừa có thể tạo ra các giá trị kinh tế, có thêm nguồn kinh phí để phục vụ cho công tác sưu tầm, bảo tồn các kỷ vật được tốt hơn. Đây cũng là một trong những hình thức xã hội hóa công tác bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa, lịch sử có trên địa bàn huyện.

Hiện giá trị dịch vụ tại di tích địa đạo Nhơn Trạch còn chiếm một tỷ trọng rất thấp nếu như không muốn nói là không có. Nhất là khu vực di tích hầu như vắng bóng các dịch vụ phục vụ du khách khi đến tham quan.

Đến tham quan di tích, khách tham quan ngoài việc nghe hướng dẫn về lịch sử khu di tích, cùng một số tư liệu về hiện vật liên quan thì không có hoạt động gì để lưu lại nơi đây. Việc đến rồi đi cũng chỉ chụp được một vài bức ảnh kỷ niệm, không có quầy bán hàng lưu niệm để phục vụ khách tham quan hoặc các dịch vụ như tìm hiểu, học tập, sinh hoạt tập thể cùng các hoạt động vui chơi khác.

Do vậy, kiến nghị Ban quản lý Di tích và Danh thắng huyện có kế hoạch xây dựng khu dịch vụ tổng hợp, căn tin, điểm lưu trú, khu sinh hoạt tập thể riêng biệt phục vụ du khách, đặc biệt là khách đoàn đến tham quan.

Về đồ lưu niệm, Ban quản lý Di tích, anh thắng huyện cũng nên xem xét nghiên cứu tạo ra các mặt hàng lưu niệm đơn giản, nhỏ gọn, có liên quan đến các sự kiện về khu di tích như: dép râu, bưu ảnh, nón, quần áo, tranh, sách mỏng, ly sứ, móc chìa khoá, video liên quan đến khu di tích huyện hoặc các sản phẩm mang nét đặc trưng của huyện Nhơn Trạch và tỉnh Đồng Nai để phục vụ khách tham quan. Bên cạnh đó, Huyện Nhơn Trạch là một vùng giàu sản vật, việc bày bán các sản phẩm truyền thống, các đặc sản của huyện cũng là một trong những cách tạo nguồn thu giúp ban quản lý di tích có thể chủ động trong việc xây dựng, bảo dưỡng, tổ chức khai thác, tuyên truyền các sự kiện liên quan đến khu di tích được tốt hơn.

4. Tăng cường công tác đào tạo nguồn nhân lực cho bảo tồn và phát huy giá trị di tích, chú trọng đến đội ngũ thuyết minh viên và cán bộ kỹ thuật ngành bảo tàng:

Hiện nay, do khó khăn chung về nguồn nhân lực tại các khu di tích, lịch sử văn hóa, Ban quản lý di tích huyện Nhơn Trạch nói riêng cũng đang rơi vào tình trạng thiếu nguồn nhân lực đặc thù phục vụ cho công việc bao gồm đội ngũ quản lý, đội ngũ nghiên cứu về di tích, các kiến trúc sư, kỹ sư xây dựng, kỹ thuật viên, thợ nghề, nghệ nhân, những người làm công tác bảo vệ di tích ở cơ sở...

Cán bộ quan quản lý di tích địa đạo Nhơn Trạch hiện nay có 15 người, trong đó, chỉ có 5 người phục vụ công tác quản lý, hành chính, thuyết minh viên, còn lại là nhân viên vệ sinh và bảo vệ, công đáng công việc không chỉ ở địa đạo Nhơn Trạch mà còn ở Đền thờ Liệt sĩ, Đình Phú Mỹ, Đình Phước Thiện, Khu di tích Giồng Sắn... Đặc biệt khu di tích không có cán bộ chuyên môn phụ trách kỹ thuật ngành bảo tàng, bảo tồn nên các sự cố phát sinh do sự hủy hoại bởi các yếu

tổ môi trường, vật lý hóa học, gây hỏng hóc kỹ vật, mô hình không kịp thời được khắc phục dẫn đến việc phải đóng cửa di tích một thời gian để tiến hành sửa chữa.

Một điểm di tích là điểm đến hấp dẫn có phần quan trọng không thể thiếu là thuyết minh viên, nhưng thực tế, hiện đội ngũ này còn thiếu về số lượng, yếu về chất lượng. Hướng dẫn viên, thuyết minh viên tại địa đạo hiện nay chỉ có một nhân sự. Vì vậy không kịp thời phục vụ khi có nhiều đoàn khách đến thăm và tìm hiểu về di tích cùng một lúc. Đa số, các thuyết minh viên hiện nay đều tốt nghiệp ngành bảo tàng, bảo tồn do đó, các kiến thức lịch sử mặc dù đã được trang bị nhưng chưa thật sâu, để đáp ứng tốt công việc.

Kiến nghị nhân viên tại điểm di tích cần được tập huấn thường xuyên, tạo điều kiện cho nhân viên đi thực tế, tìm hiểu những dữ liệu liên quan, tránh việc chỉ nói theo những tài liệu hướng dẫn có sẵn, khi du khách có thắc mắc không giải thích hoặc trả lời thêm được. Điều cần thêm là tập huấn về ngoại ngữ và cung cách phục vụ chuyên nghiệp cho cán bộ công tác tại di tích. Do sau này di tích địa đạo Nhơn Trạch, Tượng đài Chiến sĩ Rừng Sác sẽ thu hút được một lượng lớn khách quốc tế. Vì vậy, trình độ ngoại ngữ của thuyết minh viên phải đáp ứng được yêu cầu công việc. Cung cách phục vụ chuyên nghiệp để hấp dẫn du khách.

5. Xây dựng hệ thống tài liệu tham khảo về di tích phục vụ người tham quan

Đa phần hiện nay, khách tham quan nói riêng và người dân nói chung vẫn còn chưa có kiến thức nhất định về di tích. Tài liệu về di tích hầu như là quá hiếm. Một vài đoạn ngắn gọn giới thiệu về di tích trên mạng không đủ cung cấp cho người muốn tham quan, tìm hiểu, nghiên cứu. Tại khu di tích, du khách cũng chỉ thu nhận thông tin thông qua hướng dẫn viên, nên công tác tuyên truyền cũng chưa hiệu quả.

Đề công tác bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa, lịch sử khu di tích địa đạo Nhơn Trạch được hiệu quả hơn, kiến nghị cần xuất bản các ấn phẩm về di tích, cũng như các sách liên quan đến quá trình sống, chiến đấu của quân và dân Nhơn Trạch xưa kia. Trong đó phát hành những tờ bướm giới thiệu ngắn gọn về di tích cũng như các sự kiện lịch sử liên quan đến di tích và lịch sử huyện Nhơn Trạch. Thông tin dưới dạng tờ rời hoặc trên vật dụng có thể sử dụng lâu dài như quạt giấy, sách, tranh, ảnh mỏng...

Có công trình biên soạn lịch sử Đảng bộ, lịch sử địa phương bằng việc tập hợp đầy đủ các thông tin, dữ liệu đã có sẵn, sưu tập thêm những tư liệu trong người dân, đặc biệt là những người đã từng sống, chiến đấu ở địa phương, những người có vai trò quan trọng, đóng góp lớn trong sự nghiệp bảo vệ tổ quốc tại địa phương. Bên cạnh đó, cần xuất bản thêm bản rút gọn mỏng, ngắn gọn và đầy đủ nội dung, ở cả bản giấy và bản điện tử, bán dưới giá hỗ trợ hoặc tặng không cho các cơ quan, đoàn thể, trường học và các xí nghiệp đông công nhân để tuyên truyền về di tích, bên cạnh đó, cần lưu giữ ở thư viện để phục vụ công tác tuyên truyền, giảng dạy, tìm hiểu của người dân có nhu cầu.

Công tác tuyên truyền chú trọng đến đối tượng học sinh, sinh viên và lực lượng công nhân đông đảo trên địa bàn huyện.

6. Xây dựng website quảng bá các điểm đến

Mặc dù các di tích hiện nay đều có một “hồ sơ” khá cụ thể và đầy đủ nhưng chủ yếu được xuất bản, lưu giữ phục vụ cho việc sử dụng nội bộ, người dân bình thường khá khó khăn để tìm hiểu và tiếp cận nó. Do đó, tình trạng thiếu thông tin về di tích vẫn xảy ra. Trong khi đó, thông tin trên mạng thường không thống nhất, không hệ thống và không được trình bày khoa học dẫn đến việc nhiễu thông tin. Do đó cần thiết phải xây dựng website riêng giới thiệu các di tích lịch sử văn hóa, cũng như các khía cạnh về đời sống văn hóa của người dân trên địa bàn huyện. Website này cần có sự kết nối với các website khác như:

Website UBND huyện, UBND tỉnh, kết nối với các điểm di tích lịch sử văn hóa trong tỉnh, các địa phương khác. Giới thiệu nét văn hóa đặc sắc của quê hương Nhơn Trạch bằng tiếng Việt và cả tiếng Anh, Trung, Nhật, Hàn để bạn bè quốc tế gần xa tiếp cận được thông tin.

Để hiệu quả, website cũng cần được thường xuyên cập nhật hình ảnh, sự kiện hoạt động có liên quan, cũng như các thực trạng và kêu gọi người dân cùng tham gia hưởng ứng trong việc bảo tồn và phát huy di tích.

7. Xây dựng bản đồ hướng dẫn đến các điểm di tích văn hóa lịch sử trên địa bàn huyện

Để việc quảng bá các điểm di tích trên địa bàn huyện hiệu quả, cần thiết có bản đồ hướng dẫn địa điểm cho người dân và du khách, đặc biệt là du khách ngoại tỉnh và du khách quốc tế. Bởi mặc dù vị trí của khu di tích hiện nay tuy nằm gần quốc lộ, nhưng không phải ai cũng có thể biết đến.

Bản đồ ngoài việc thể hiện các tuyến đường, các địa điểm như khu hành chính, bệnh viện, trường học, công viên cây xanh, các di tích lịch sử cùng hệ thống chợ, bưu điện văn hóa... để người dân có thể tiện tham khảo, nhất là đối với du khách địa phương khác. Bản đồ là vật dụng hết sức cần thiết, đặc biệt trong các chuyến tham quan, nhưng hiện nay, trên địa bàn tỉnh nói chung và huyện Nhơn Trạch nói riêng chưa được ban hành và bán rộng rãi cho người dân, gây bất lợi cho du khách.

Bên cạnh bản đồ bằng giấy cũng cần xây dựng bản đồ trực tuyến cho các di tích lịch sử nói chung và di tích địa đạo Nhơn Trạch nói riêng.

4. Phát huy mạnh mẽ hơn nữa vai trò của nhân dân trong việc bảo tồn và phát huy giá trị di tích.

Người dân chính là chủ thể của lịch sử và cũng là người tìm hiểu và truyền bá lịch sử. Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa, lịch sử không chỉ là công tác

của nhà nước, của các đoàn thể mà của toàn dân, muốn vậy phải vừa làm công tác tuyên truyền, vừa tổ chức các hoạt động để người dân tham gia vào quá trình tìm hiểu và bảo vệ các di tích lịch sử, văn hóa, qua đó góp phần nâng cao lòng tự hào dân tộc, lòng yêu nước, yêu quê hương...

** Tổ chức các cuộc thi tìm hiểu giá trị văn hóa, lịch sử ở quy mô địa phương:*

Kiến nghị, huyện cần tổ chức các cuộc thi tìm hiểu lịch sử địa phương trong các trường học, đoàn thể và đoàn viên, người dân dưới nhiều hình thức, trong đó quan trọng là kích thích được tinh thần tìm hiểu, học hỏi của người dân về lịch sử, văn hóa địa phương. Bằng cách này vừa có thể ghi nhận một số sáng kiến để bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa, lịch sử địa phương, vừa có thể nâng lên lòng tự hào của người dân về quê hương mình vừa giáo dục truyền thống lịch sử rộng rãi trong người dân, đặc biệt là đối với thế hệ thanh niên.

** Tổ chức, vận động người dân tham gia sưu tầm kỷ vật liên quan đến lịch sử huyện Nhơn Trạch:*

Bên cạnh đó, Ban quản lý di tích, danh thắng huyện cũng cần phối hợp với cơ quan đoàn thể trong tỉnh và trong huyện và tỉnh bạn để tổ chức những chuyến về nguồn, tìm hiểu lịch sử, bằng cách tạo thuận lợi về địa điểm, thời gian, tổ chức để người dân có những chuyến sinh hoạt truyền thống ý nghĩa. Đặc biệt nhấn mạnh đến đối tượng là học sinh, sinh viên, công nhân và đoàn viên thanh niên.

8. Triển khai giảng dạy lịch sử văn hóa địa phương vào trong hệ thống trường học.

Bề dày lịch sử không thể lãng quên, không chỉ với người dân trong huyện mà còn mở rộng ra cả với các tỉnh lân cận, cả nước và quốc tế. Học lịch sử phải học từ chính quê hương của mình. Thế hệ học sinh, sinh viên là những lớp trẻ

đang còn ngồi trên ghế nhà trường, rất cần được học những bài học lịch sử nơi chính địa phương họ sinh sống. Đây là phương pháp giáo dục hiệu quả nhất, bởi chính từ tình yêu quê hương mình sẽ nâng lên thành lòng yêu nước, lòng tự hào dân tộc.

Ngày nay Địa đạo Nhơn Trạch là một di tích lịch sử cấp quốc gia và từng bước được bảo tồn, gắn liền với giáo dục truyền thống cho thế hệ trẻ hôm nay và mai sau. Nhơn Trạch là địa bàn có nhiều truyền thống lịch sử hào hùng, văn hóa bản địa đặc sắc, lâu đời do đó cần nhanh chóng đẩy mạnh việc triển khai việc giáo dục lịch sử, văn hóa địa phương và trong trường học và tổ chức cho học sinh có những tiết học thực tế, về nguồn nhằm củng cố kiến thức lịch sử và lòng yêu nước, yêu quê hương.

Giáo dục lớp học sinh, sinh viên khi còn ngồi trên ghế nhà trường, như câu Bác Hồ đã từng dạy: “dân ta phải biết sử ta” là cách dạy lịch sử vừa đơn giản vừa hiệu quả, lại đáp ứng được mục đích chính của môn lịch sử, giáo dục lòng tự hào về truyền thống và giáo dục đạo đức tư cách của thế hệ trẻ qua mỗi bài học lịch sử.

9. Kết nối du lịch

Địa đạo Nhơn Trạch không chỉ đứng một mình độc lập mà liên kết với nhiều di tích của vùng đất Nhơn Trạch và hệ thống các di tích lịch sử và văn hóa trên địa bàn tỉnh. Trong đó, có chiến khu rừng Sác – là niềm tự hào không chỉ của quân và dân Nhơn Trạch mà còn là của mỗi người dân Việt Nam. Tầm quan trọng của nó đối với quá trình hình thành và phát triển của Nhơn Trạch đã rõ, vấn đề là làm gì để những dấu son lịch sử ấy mãi sống trong lòng người dân Nhơn Trạch – Đồng Nai.

Nếu lấy một so sánh nhỏ, có thể thấy, huyện Cần Giuộc - thành phố Hồ Chí Minh, nơi có những điểm di tích lịch sử tương tự như Nhơn Trạch - Đồng Nai mà điển hình là Rừng Sác Cần Giuộc đã làm rất tốt trong vấn đề khai thác du lịch,

dã ngoại về nguồn, vừa có thể bảo tồn điểm di tích lịch sử quan trọng, vừa có thể đem lại nguồn thu về kinh tế, vừa đáp ứng nhu cầu tìm hiểu lịch sử của người dân. Hoạt động du lịch ở đây được làm khá bài bản khi có hẳn một Công ty Cổ phần Du lịch Sài Gòn đầu tư theo hướng vừa khai thác vừa bảo tồn trên phương diện lịch sử văn hóa lẫn kinh tế. Ở đây, mỗi năm thu hút hàng trăm ngàn lượt du khách trong nước lẫn quốc tế đến tham quan.

Nhon Trạch có quá nhiều điều kiện để có thể trở thành điểm đến đầy hấp dẫn cho du khách gần xa, đặc biệt là bạn bè quốc tế. Nằm ở trung tâm của các luồng giao thông lớn tỏa đi khắp mọi miền đất nước và cả tuyến đường hàng hải, hàng không quốc tế. Trong tương lai, khi quy hoạch rừng Sác trở thành điểm du lịch, tham quan dã ngoại về nguồn thì địa đạo Nhơn Trạch, Căn cứ Huyện ủy là một trong những yếu tố kết nối hết sức quan trọng.

Đặc biệt, khi sân bay quốc tế Long Thành với tổng mức đầu tư ước hơn 10 tỷ USD đi vào hoạt động, địa đạo Nhơn Trạch sẽ là một trong những điểm đầu tiên đón khách đến tham quan du lịch, mở ra triển vọng lớn trong việc đón khách quốc tế.

Do đó, huyện cần chủ động xây dựng những giải pháp nhằm trùng tu, tôn tạo và khai thác các tuyến du lịch, trong đó có du lịch văn hóa, du lịch tìm hiểu phục vụ khách tham quan, làm phong phú thêm sản phẩm du lịch của địa phương.

Trong đó:

1. Đầu tư cơ sở hạ tầng, hệ thống giao thông kết nối, các tuyến xe bus để lưu chuyển khách ra điểm di tích tạo thành một tour du lịch văn hóa, lịch sử trên địa bàn huyện gồm: Di tích địa đạo Nhơn Trạch, Chiến Khu Rừng Sác, Di tích Giồng Sắn, Đình Phú Mỹ, Đình Phước Thiện...

2. Khai thác mạnh mẽ tiềm năng du lịch sinh thái, du lịch sông nước trên địa bàn huyện như: Khu du lịch sinh thái Đảo Dừa Lửa, Khu du lịch sinh Thái Bò cạp vàng, Khu du lịch sinh thái Đại Phước,... kết hợp với các tour du lịch văn hóa để làm phong phú thêm tiềm năng du lịch của Nhơn Trạch.

3. Sớm khảo sát và xây dựng mô hình chợ nổi trên sông Đồng Kho để kết nối các điểm du lịch khác trên địa bàn huyện. Đây là mô hình đang được tỉnh Đồng Nai xem xét xây dựng và đưa vào hoạt động. Nếu sớm hoàn thành, thì đây sẽ là mô hình du lịch mới, lạ, mang nhiều sức hút đối với các du khách ở địa phương lân cận trong tỉnh cũng như các du khách ở thành phố Hồ Chí Minh và Bà Rịa – Vũng Tàu.

4. Có kế hoạch đào tạo và tuyển dụng thêm hướng dẫn viên và thuyết minh viên cho các điểm di tích văn hóa, lịch sử. Đội ngũ hướng dẫn viên không phải ai cũng có đủ tài liệu và kiến thức bao quát tất cả để giới thiệu nên những di tích có chủ trương thu hút khách cần có những cuốn tài liệu chuyên đề giới thiệu với các hãng lữ hành để hướng dẫn viên chủ động giới thiệu kỹ hơn. Hiện tại, chỉ có địa đạo Nhơn Trạch là có thuyết minh viên, các di tích còn lại đều chỉ có một nhân lực làm bảo vệ. Do đó, sẽ hạn chế tính hấp dẫn, không đáp ứng nhu cầu của khách khi đến tham quan. Trong mỗi hành trình của các tour du lịch quốc tế, bảo tàng luôn là điểm dừng chân không thể thiếu của du khách, bởi qua đó, họ có thể có cái nhìn tổng quan về lịch sử, văn hóa, phong tục tập quán vùng đất nơi mình đi qua.

Để thu hút khách quốc tế thì các di tích cần chú trọng hơn nữa đến cách thức trưng bày, phải tạo ra được điểm nhấn để khách tập trung chủ đề nhất định. Thêm vào đó cần chú trọng đến các hoạt động tương tác giữa du khách và nội dung trưng bày qua việc giới thiệu về hình ảnh, âm thanh. Hiện nay, tại nhà trưng bày, chưa có phim tư liệu để chiếu cho du khách xem, mà mới chỉ thuyết minh bằng hình ảnh.

Bản thân một di tích lịch sử cũng rất cần những nhân chứng sống, những “người kể chuyện” đã từng chiến đấu, gắn bó với quê hương Nhơn Trạch, am hiểu lịch sử, vùng đất và con người Nhơn Trạch để tạo thêm sức hút cho du khách. Điều cần thiết là phải tạo ra được sản phẩm trưng bày độc đáo, kịp thời đưa thông tin đến các đơn vị lữ hành, du lịch để xây dựng điểm đến trong tour chào bán.

Vì vậy, việc đẩy mạnh công tác tuyên truyền, giới thiệu, tăng tính hấp dẫn của di tích nhằm thu hút nhiều hơn nữa khách tham quan; tổ chức các hoạt động văn hoá tại di tích hướng tới mục tiêu phục vụ phát triển du lịch bền vững là hết sức cần thiết.

Để bảo tồn cũng như phát huy hiệu quả các giá trị văn hóa lịch sử, không cách nào tốt hơn là khai thác nó dưới góc độ du lịch tìm hiểu, du lịch văn hóa. Mọi nền tảng đã có, quan trọng là quyết tâm kết nối nó lại. Và đây cũng là điều mà Nhơn Trạch cần phải làm ngay.

- Hết -

Phụ lục hình ảnh

Đền thờ Liệt sĩ huyện Nhon Trạch

Khuôn viên Đền thờ Liệt sĩ huyện được bao bọc bởi rất nhiều cây xanh

Bức tượng đài Chiến sĩ Đặc công rừng Sác nằm trong khuôn viên Đền thờ Liệt sĩ

C

Mô hình tái dựng lại công cuộc đào địa đạo ngày trước

Mô hình có kích thước bằng người thật tại nhà truyền thống

Địa đạo Nhơn Trạch được phục dựng lại trên thực tế

Bên trong địa đạo

Căn cứ Huyện ủy bên trên hệ thống địa đạo

Hàng rào thép gai ngăn cách khu vực địa đạo với bên ngoài

Ban chấp hành tỉnh ủy Biên Hòa – được trưng bày trong nhà truyền thống

Ảnh tư liệu được trưng bày trong nhà truyền thống

Ảnh tác giả tham quan tại Địa đạo Nhơn Trạch

Chụp hình trước Tượng đài chiến sĩ Rừng Sặc

Trước khuôn viên Nhà thờ Liệt sĩ huyện

Nghe thuyết minh viên hướng dẫn về các sự kiện lịch sử liên quan đến di tích địa đạo Nhơn Trạch

Bên mô hình dựng lại cảnh sinh hoạt, chiến đấu của chiến sĩ Rừng Sác

Thắp nhang tại Nhà thờ Liệt sĩ

Thuyết minh viên thuật lại cuộc chiến chống càn 7 ngày đêm tại địa đạo

Hệ thống ảnh tư liệu được trưng bày khá nhiều trong nhà truyền thống

Mô hình tái hiện lại cảnh cưa bom lấy thuốc nổ của các chiến sĩ rừng Sác ngày trước

Trên nóc hầm địa đạo

Di tích lịch sử - Địa đạo Nhơn Trạch

Ảnh các di tích lịch sử văn hóa cấp quốc gia mà tác giả đã đến tham quan

Di tích đền thờ chiến sĩ

Di tích Nhà Xanh

Nhà Hội Bình Trú

Quảng trường Sông Phố

Chùa Đại Giác

Di tích Chùa Ông

Đền thờ Nguyễn Hữu Cảnh

Chùa Long Thiền

Đình Tân Lân

Chùa Bửu Phong

Chùa Bửu Phong

Chiến khu Đ

Di tích lịch sử - Địa đạo Nhơn Trạch

